

32
2014

NOUW
ON

nieuwsbrief van het
Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)

■ Colofon

NOVUM 32 verscheen in december 2013

Het is een uitgave van het
Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)
Universiteitsbibliotheek VU Amsterdam

Adres

Hoofdgebouw Vrije Universiteit Amsterdam
p/a Kamer IB-42
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

Stichting ter ondersteuning van het HDC

IBAN: NL86 INGB 0001 1680 01 (BIC: INGBNL2A)

(t) 020 59 85270

(e) hdc@vu.nl

(i) www.hdc.vu.nl

 @hdcvu

Afbeeldingen omslag: dr. J. Stellingwerff *1924, †2010, bibliothecaris Vrije
Universiteit 1960-1987. In 1970 initiatiefnemer tot de oprichting van het
Historisch Documentatiecentrum.

Foto: Archief Stellingwerff, collectie nr.: 240.

U hebt de jaarlijkse Novum weer in handen. Vol verslagen over wat er op en rond het Historisch Documentatiecentrum het afgelopen jaar is georganiseerd, geïnventariseerd en opgezet. Onze ambitie om het verleden van het Nederlandse protestantisme zowel in academische kring als voor een breed publiek te ontsluiten, heeft opnieuw tot een mooie lijst activiteiten geleid die we met gepaste trots aan u aanbieden.

Het moet gezegd worden: dat kunnen we alleen doen omdat zoveel mensen bij het HDC betrokken zijn. We beschouwen het als een voorrecht om zo'n grote, actieve en betrokken achterban te hebben. Het bestuur van de Stichting ondersteuning van het HDC – prof.dr. Dick Kuiper, prof.dr. Jan de Bruijn en mr. Jan-Willem Mekking – speelt daarbij uiteraard een centrale rol. Vanaf deze plaats willen we hen, maar ook diverse VU-bestuurders die de afgelopen periode zich bijzonder voor het HDC hebben ingezet, hartelijk danken voor hun inzet. Graag gaan we met hun én uw steun het jaar 2015 in. We doen dat met gezonde spanning en met de mijmeringen van Erich Kästner in het hoofd:

“Wird's besser? Wird's
schlimmer?”
fragt man alljährlich.
Seien wir ehrlich:
Leben ist immer
lebensgefährlich.

Het afgelopen jaar is bijzonder ingrijpend voor het HDC geweest. Als medewerkers hebben we spannende maanden doorgemaakt, met veel onzekerheid en onduidelijkheid over de positie en de toekomst van het HDC. Graag laten we u weten wat er precies in 2014 is veranderd en hoe we er nu bij de start van een nieuw jaar voorstaan.

Al geruime tijd liep een moeizaam reorganisatieproces bij de universiteitsbibliotheek en vorig jaar was al duidelijk geworden dat het HDC daarvan ook de gevolgen zou ondervinden. In 2013 viel al de keuze dat de UBvU zich zou concentreren op zijn *core business*: ondersteuning van onderwijs en onderzoek door het ontsluiten en beschikbaar stellen van boeken, collecties en digitale bestanden. ‘Wetenschap’ paste daar niet meer in. De faculteit Godgeleerdheid heeft toen de wetenschappelijke staf van het HDC overgenomen. Ondertussen bleef het HDC als vanouds als voltallig team opereren op de locatie die sinds 1971 in gebruik was.

De reorganisatie van de UBvU kreeg dit jaar op 1 oktober 2014 zijn definitieve beslag en daarbij werd ook de positie van het HDC opnieuw tegen het licht gehouden. We zijn blij dat er naast de al eerder in 2013 aangekondigde inkrimping – die dit jaar tot onze spijt tot het afscheid van onze medewerker Rolf van der Woude leidde – geen nieuwe ontslagen zijn gevallen en de positie van de mede-

werkers behouden bleef. Wel is de 'knip' tussen de collectiespecialisten en de wetenschappers versterkt. De gezamenlijke locatie is verdwenen en de archiefstaf is geïntegreerd in de personeelsstructuur van de bibliotheek. De bezoeker kan uiteraard nog als vanouds de HDC-collecties in de studiezaal raadplegen en zal daarbij ook vertrouwde gezichten blijven zien. De universiteitsbibliotheek heeft daarmee de zorg voor de HDC-collecties toegewezen gekregen. Onze archivaris Hans Seijlhouwer, die nu conservator binnen de UVU is, heeft daarin de spilpositie. Hij zorgt, samen met onder meer onze vertrouwde gezichten Dagmare Houniet en Hugo van Kinshot, dat bestaande collecties goed worden ontsloten en ter beschikking van onderwijs en onderzoek komen. Zoals u in deze nieuwsbrief kunt zien, is er ook op dat gebied dit jaar weer veel werk verzet.

Uiteraard wil het HDC ook nieuwe, relevante archieven blijven verwerven. Daarbij zal de wetenschappelijke staf nauw met Hans Seijlhouwer blijven samenwerken. Nieuwe archieven betekent ook veel werk: ze moeten geschoond worden, omgepakt in zuurvrije verpakking en geïnventariseerd. Daarvoor hebben we al vele jaren hulp van vrijwilligers, die met elkaar veel werk verzetten. Maar we kunnen er zeker nog meer gebruiken. Heeft u interesse in protestantse geschiedenis en wilt u helpen bij het archiveren en inventariseren, schroom dan niet contact met ons op te nemen!

Bij de afronding van de reorganisatie

heeft het College van Bestuur van de VU ook besloten om de wetenschappelijke staf een nieuwe plek toe te wijzen: hij gaat over van de faculteit Godgeleerdheid naar de nieuw gevormde Faculteit der Geesteswetenschappen. Dat betekent ook dat de locatie van het HDC meeverhuist: vanaf 1 januari 2015 zijn wij formeel onderdeel van de afdeling Geschiedenis binnen Geesteswetenschappen. De steun van Godgeleerdheid in de afgelopen periode is bijzonder geweest voor het HDC en daar zijn we zeer erkentelijk voor. Onze overgang is dan ook vooral ingegeven door een strategische inschatting van het College van Bestuur dat het religiehistorische onderzoek van het HDC uiteindelijk binnen Geschiedenis het beste op z'n plek is.

We staan hiermee aan de vooravond van een nieuwe fase in de geschiedenis van het HDC. Onze onderzoekspoot zal nu volop mee gaan draaien in het onderzoek en onderwijs van de faculteit. De zichtbaarheid van het HDC en de HDC-staf naar studenten en collega-historici zal daardoor beslist toenemen. Graag zetten we ons, samen met onze nieuwe collega's, in voor een sterke profilering van de VU op het terrein van religiegeschiedenis. Nieuwe studenten met belangstelling voor protestantse geschiedenis willen we graag laten zien wat de VU allemaal voor hen in huis heeft.

Uiteraard zullen we in de komende maanden in deze nieuwe positionering en de nieuwe rolverdeling moeten groeien. We rekenen erop dat we in

goed overleg en in samenwerking met zowel UBVU als de faculteit steeds tot praktische oplossingen zullen komen. Als we de balans opmaken dan moeten we eerlijk toegeven dat het verlies van de vertrouwde locatie en het splitsen van ons hechte team over twee afdelingen best pittig is. Ook op de werkvloer is het nog niet altijd helemaal duidelijk hoe alles nu geregeld is. Anderzijds zijn we blij dat al ons personeel behouden is gebleven én dat we alle HDC-taken veilig hebben weten te stellen. Ook komende jaren zullen we door middel van academische én publieksactiviteiten het protestantse erfgoed van Nederland onder de aandacht blijven brengen.

De nieuwe situatie betekent ook dat we met extra inzet en ambitie collectievorming, onderwijs en onderzoek op het terrein van religiegeschiedenis willen bevorderen. Uw steun is daarbij, juist nu, van grote betekenis. Graag willen we door middel van nieuwe, relevante onderzoeksprojecten aandacht vragen voor het protestantse verleden. Naast financiële steun van overheid en universiteit wordt daarbij in toenemende mate naar 'het publiek' gekeken. Heeft u mogelijkheden om het HDC hierbij naast uw donateurschap te ondersteunen, dan komen we graag met u daarover verder praten.

Eén zo'n project is dit jaar in samenwerking met CNV Onderwijs, de Besturenraad en de Unie van start gegaan: in voorbereiding op de herdenking van '1917', de gelijkberechtiging van het bijzonder onderwijs, is

dr. Wim de Jong voor 0,4 fte aangenomen om onderzoek te doen naar de vraag: 'Van wie is de christelijke school?'

Onze directeur, prof.dr. George Harinck, is vanaf september op reis in het kader van een bijzonder samenwerkingsproject met de IKON. Hij reist Abraham Kuyper na in diens tocht *Om de oude wereldzee*. Dat bracht hem al in Israël, Turkije, Marokko, Tunesië, Algerije, Italië, Roemenië, Moldavië, Oekraïne en de Krim. Tot halverwege januari zal hij ook nog Egypte, Soedan, Spanje en Portugal aandoen. Wat hij daar precies voor inzichten heeft opgedaan kunt u zelf vaststellen: vanaf 10 mei 2015 zal de achtdelige serie op NPO2 op zondagavond uitgezonden worden. Daarnaast zal er een boek verschijnen en komt er een groot begeleidend programma.

Tijdens de afwezigheid van George Harinck heeft dr. Bart Wallet het directeurschap waargenomen en de uitwerking van de reorganisatie op zich genomen. Vanaf half januari zal hij vervolgens voor enkele maanden voor een fellowship in Oxford verblijven.

■ DONATEURS

Honderden mensen steunen het Documentatiecentrum jaarlijks met een gift. Zij laten zien dat er – binnen en buiten de VU – waarde wordt gehecht aan het werk van het Centrum. Die donaties bleken ook dit jaar voor ons van vitaal belang. Vanuit de uni-

versiteit zijn steeds minder middelen beschikbaar voor publieksactiviteiten, maar met steun van onze donateurs konden wij ons werk voortzetten en de vele projecten van het Documentatiecentrum publiekelijk blijven presenteren.

We hopen dat u ons werk wilt blijven ondersteunen.

Wij verzoeken onze donateurs om hun bijdrage (de minimumbijdrage is €20 voor particulieren; voor rechtspersonen €100) over te maken op Postbanknummer 1168001 (IBAN: NL86 INGB 0001 1680 01; BIC: INGBNL2A) ten name van de Stichting Ondersteuning van het Hist. Doc. Centrum Amsterdam, onder vermelding van 'Donatie 2015'. Wilt u zo vriendelijk zijn om bij uw betaling uw naam en adres te melden? De Stichting is door de belastingdienst aangemerkt als algemeen nut beogende instelling (ANBI), zie hiervoor onze de website: www.hdc.vu.nl/anbi.

Bent u nog geen donateur, dan bent u hierbij van harte uitgenodigd dat te worden. U steunt het HDC en draagt daardoor actief bij aan de conservering van, onderzoek naar en activiteiten rondom het protestantse erfgoed. Donateurs ontvangen *Novum*, uitnodigingen voor symposia, studiedagen, presentaties en tentoonstellingen, alsmede jaarlijks het *Jaarboek voor de Geschiedenis van het Nederlandse Protestantisme na 1800* (zie de aankondiging van het nieuwe deel verderop in deze nieuwsbrief).

■ UW E-MAIL ADRES

Het Historisch Documentatiecentrum communiceert in toenemende mate via internet en email. Dit heeft twee voordelen. In de eerste plaats besparen we hiermee op drukwerk, hetgeen goed is uit het oogpunt van financiën en duurzaamheid. In de tweede plaats kunnen wij u snel en goed op de hoogte houden van onze activiteiten. Veel van onze relaties en donateurs hebben ons inmiddels hun e-mail adres toevertrouwd. Of u dit al deed kunt u controleren aan de adressticker van deze postzending; staat daar een [e] achter uw naam dan hoeft u niets meer te doen. Staat die [e] er niet dan verzoeken wij u om via hdc@vu.nl uw e-mail adres aan ons door te geven.

■ IN MEMORIAM

Op 23 juli 2014 overleed drs. Leneke Visser, voormalig directeur van het Utrechts Universiteitsfonds. Zij was als vrijwilliger vanaf begin 2013 bezig met de ordening en beschrijving van het archief van H. Bergema. Zij heeft de beschrijving van het archief niet kunnen afmaken zoals zij het graag had gewild, maar het werk dat zij achterliet is van grote waarde en zal snel tot een goede inventaris kunnen leiden.

■ SNUFFELSTAGE

Eva Mekking heeft in juli en augustus ons, bij wijze van snuffelstage, geholpen met de vervaardiging van lijsten bij bestaande audiocollecties.

■ PROMOTIES

Op 6 mei 2014 promoveerde Ab Flipse op het proefschrift *Christelijke wetenschap. Nederlandse rooms-katholieken en gereformeerden over de natuurwetenschap, 1880-1940*. Flipse is nauw geassocieerd met het HDC en raadpleegde voor zijn boek regelmatig het HDC-archief. HDC-directeur George Harinck was op 6 mei zijn promotor.

Op 1 december 2014 promoveerde Katinka Omon bij prof. Harinck op het proefschrift *Voor het hoogste het beste*, een boek over de Vereniging tot verspreiding van de Heilige Schrift. Uit die vereniging kwam voort: een christelijke uitgeverij en de Bijbel Kioskvereniging, die inmiddels zijn opgegaan in de missionaire organisatie Ark Mission. Omon heeft als medewerker volop in het HDC geparticipeerd.

Een dag later, op 2 december 2014, promoveerde Remco van Mulligen op het proefschrift *Radicale protestanten. Opkomst en ontwikkeling van de EO, de EH en de Christen Unie en hun voorlopers (1945-2007)*. George Harinck was bij deze gelegenheid pro-

motor. Van Mulligen was als onderzoeker aan het HDC verbonden.

■ BIJEENKOMSTEN

■ KINDERKERK EN KINDERPREEK

Op 10 januari belegde het HDC in samenwerking met het Museum Catharijneconvent en de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) een symposium over het nieuwe boek van PThU-emeritushoogleraar Cees Houtman, *Kinderkerk en kinderpreek*, een uitgave van Uitgeverij Groen te Heerenveen. Sprekers waren Jacques Dane (Onderwijsmuseum Dordrecht), Arie Molendijk (RU Groningen) en Cisca Stark (PThU).

■ KUYPER SEMINAR

Op 23 en 24 januari vond in de Agorazaal van de VU het *2nd Kuyper Seminar* plaats, dat VU-hoogleraar politieke filosofie Govert Buijs in samenwerking met het HDC organiseerde. Het thema was *Christianity and World Affairs. Building Blocks for an International Order Where Justice and Peace Embrace*. Het werd een internationale expertmeeting voor *doctoral students/aio's* en onderzoekers op het gebied van internationale betrekkingen.

■ TURNING POINTS

Op 7 maart organiseerde het HDC in samenwerking met het *Tijdschrift voor Biografie* het congres 'Turning Points, over biografische keerpunten' – bekingen, dramatische wendingen en andere gebeurtenissen die een leven onverwacht overhoop gooien. De belangstelling voor het congres was dermate groot dat de bijeenkomst in de kerkzaal op de 16e verdieping van het hoofdgebouw moest plaatsvinden. De sprekers waren Cees Fasseeur over minister-president Pieter S. Gerbrandy, Léon Hanssen over de schilder Piet Mondriaan, Marita Mathijssen over de schrijver Jacob van Lennep, Gert Peelen over de theoloog Harry Kuitert, Boudewijn Smits over de historicus Loe de Jong en Monica Soeting over de schrijfster Cissy van Marxveldt.

■ IN GESPREK MET DE WETENSCHAP

Op 3 april vond het minisymposium *In gesprek met de wetenschap* plaats. Een symposium over de waarde van wetenschap en universiteit voor de samenleving. De filosoof Bart Voorsluis, tot voor twee jaar geleden werkzaam aan de VU, presenteerde zijn boek *Grensgebied. Publieksactiviteiten van de VU-Vereniging over wetenschap en samenleving*. Ab Flipse, (Universiteitshistoricus VU), Govert Buijs, (Hoogleraar politieke filosofie & Levensbeschouwing, VU) en René Gude, (Filosoof, Denker des Vader-

lands) verzorgden ieder een referaat. Het Documentatiecentrum had een ondersteunende functie bij deze bijeenkomst.

■ KUYPER-CONFERENCE IN PRINCETON

Tussen 10 en 12 april 2014 vond aan het Princeton Theological Seminary een driedaags symposium plaats over Abraham Kuyper en het neocalvinisme. Ditmaal stond de verhouding tussen christelijk geloof en kunst centraal. Tal van sprekers gingen in op de neocalvinistische kijk op beeldende kunst en muziek. Uit Nederland gaven George Harinck, Martien Brinkman (VU), Jasper Bosman en Marinus de Jong (beiden Theologische Universiteit Kampen) acte de présence.

■ BEVRIJDINGSMAALTIJD

De jaren 1940-1945 waren voor de Vrije Universiteit een ingrijpende en tragische tijd. Tijdens de bezetting moesten de Nederlandse universiteiten vroeg of laat kiezen: aanpassen aan de nazi-ideologie of verzet bieden. De VU koos het laatste. Ondergedoken studenten deden in het geheim tentamen; universiteitsgebouwen herbergden onderduikers en waren plaatsen van verzet. Om dat verzet te gedenken werd op 5 mei 2014 een Vrijheidsmaaltijd georganiseerd. De Vrijheidsmaaltijd was onderdeel van het Bevrijdingsfestival

Amsterdam. Sinds 2012 doen overal in de stad ruim honderd organisaties mee. Tijdens deze maaltijd vertelden Jaap Winter (voorzitter College van Bestuur VU) en George Harinck (directeur Historisch Documentatiecentrum) over principiële studenten en hoogleraren, de vorming van het verzet en de bijzondere betekenis die het ‘vrije’ karakter van de Vrije Universiteit in deze periode kreeg.

■ SYMPOSIA KERKBOW

Herman Wesselink, promovendus bij Godgeleerdheid en gelieerd aan het HDC, sprak op 17 mei 2014 op het symposium ‘Bouwen (aan) wie je bent. Kerkelijke identiteit en Amsterdamse kerkbouw in de context van de religieuze emancipatie in de negentiende eeuw’ over ‘Kerkbouw aan het einde van de 19e eeuw in een interconfessionele context’.

Op 14 november 2014 nam hij deel aan de Netwerkdag Cultuur in de reformatorische kerkbouw en sprak bij die gelegenheid over ‘Kerkgebouwen van de orthodoxe reformatorische gemeenschappen in de bijbelgordel’. De staf van het Historisch Documentatiecentrum profiteerde zelf ook van de kennis van kerkbouw van collega Wesselink. Op 26 juni leidde hij de HDC-medewerkers door de Oude Kerk in Amsterdam, waarover hij even gedreven als deskundig wist te vertellen.

■ WILLEM DE MÉRODE

Op 22 mei organiseerde het Documentatiecentrum een symposium over de dichter Willem de Mérode. Hans Werkman, een van de sprekers die middag, richtte in de VU-erfgoed vitrine op de eerste verdieping van het hoofgebouw een tentoonstelling rond leven en werk van De Mérode in. Kick Bras, Jos Dee en Hans Werkman verzorgden ieder een lezing die in *Ter Lezing 10* gepubliceerd werden. Hans Werkman presenteerde Willem de Mérode, *Dorp bij Zomeravond. De tien vroegste gedichten* (1907).

■ RERUM NOVARUM: NEOCALVINISME EN NEOTHOMISME. CONGRES IN ROME

Op 4 en 5 september vond in Rome, in het prachtig gelegen Lay Centre, op een heuvel nabij het Colosseum, het congres ‘Rerum Novarum. Neocalvinism and Roman Catholicism’, plaats. Het congres was georganiseerd door het HDC, de Theologische Universiteit Kampen, en New College at University of Edinburgh. Zo’n dertig deelnemers – Nederlanders, Schotten, Amerikanen en enkele andere nationaliteiten – bogen zich over de verhouding tussen neocalvinisme en neothomisme vanuit historisch, theologisch en filosofisch perspectief. Aan het eind van de negentiende eeuw zochten zowel orthodoxe gereformeerden als rooms-katholieken antwoord

op de uitdagingen van de moderniteit, zoals de verhouding tussen kerk en staat, de sociale kwestie en de resultaten van de moderne wetenschap. Centrale vraag was welke interacties, op theologisch, kerkelijk, filosofisch, politieke, sociaal en cultureel terrein er bestonden tussen de twee tradities. Vanuit de VU sprak universiteitshistoricus Ab Flipse over de overeenkomst tussen beide bewegingen rond 1900 in de beoordeling van de natuurwetenschap. George Harinck liet zien hoe neocalvinisten omgingen met het tweede Vaticaans concilie (1962-1965). Kees van der Kooi sprak over de vraag: 'Waarom niet rooms-katholiek worden?'

Het congres leverde vele interessante historische inzichten op. Ook bleek opnieuw dat het neocalvinisme internationaal springlevend is, zowel in Schotland als Amerika. Vooral professor Richard Mouw van Fuller Seminary en zijn studenten lieten zien hoe de neocalvinistische visie ook vandaag inspireert om een christelijke visie op de cultuur te ontwikkelen. De bijdragen zullen te zijner tijd worden gepubliceerd.

■ CONGRES CHRISTENDOM EN EERSTE WERELDOORLOG

De historicus Enne Koops nam het initiatief tot een eerste Nederlandse studiedag over het Nederlandse christendom en de Eerste Wereldoorlog. Zijn initiatief werd opgepikt door het Historisch Documentatiecentrum

voor het Nederlands Protestantisme en de Stichting Studiecentrum Eerste Wereldoorlog (SSEW). Op een goed bezochte conferentie aan de Vrije Universiteit werd op 15 oktober stilgestaan bij verscheidene aspecten van de 'christelijke' oorlog. Ismee Tames, adjunct-directeur onderzoek NIOD en lid van de Raad van Advies van SSEW, sprak over het christelijk spraakgebruik dat ook op het slagveld doorklonk. Gert van Klinken (Protestantse Theologische Faculteit) betoogde dat de Eerste Wereldoorlog door gelovige Joden en protestantse christenen niet beschouwd werd als een dreigende ondergang van het 'avondland', maar integendeel: als een mogelijkheid om nieuwe initiatieven te nemen en het Jodendom en het christendom vooral in het 'heilige land' aanwezig te doen zijn. George Harinck (HDC) sprak over de positie van de geestelijk verzorgers in de krijgsmacht. Theoloog Fred van Iersel ging in op de opstelling van de rooms-katholieke kerk tegenover het vraagstuk van oorlog en vrede. Volgens hem oefende de Eerste Wereldoorlog pas ver na de oorlog invloed uit op het katholieke denken over oorlog en vrede. Herman Noordgraaf (Protestantse theologische Faculteit) ging in op predikanten die zich tegen de oorlog keerden en 'de zwaarden', naar een woord van de Bijbelse profeet Jesaja, wilden omsmeden tot 'ploegscharen'. Aan het eind van de studiemiddag werden twee bundels gepresenteerd. Onder redactie van Enne Koops en Henk van der Linden verscheen *Het*

Nederlandse christendom en de Eerste Wereldoorlog (Uitgeverij Aspekt, Soesterberg) en daarnaast stelde *Trajecta. Religie, cultuur en samenleving in de Nederlanden* een themanummer samen, waarin de religieuze uitingen in Nederland, België, Duitsland en Frankrijk werden vergeleken.

■ PRESENTATIE BOEK OVER DE GESCHIEDENIS VAN DE NCRV

Zaterdag 15 november jongstleden was het precies 90 jaar geleden dat de NCRV werd opgericht. Dit jubileum was enkele jaren reden voor de omroep om het Historisch Documentatiecentrum de opdracht te verlenen een geschiedenis van de NCRV te schrijven. Freelance-historicus Peter Bak en HDC-medewerker Wim Berkelaar gingen aan de slag en het resultaat van hun werk werd zaterdag 15 november tijdens een feestelijke bijeenkomst van de NCRV gepresenteerd. Jacobine Geel interviewde Wim Berkelaar over *Verkondiging en verstrooiing. Een geschiedenis van de NCRV (1924-2014)*, dat mooi verzorgd werd uitgegeven door uitgeverij Prometheus/Bert Bakker. Berkelaar overhandigde het eerste exemplaar aan voormalig NCRV-voorzitter Leo Born, die samen met directeur Coen Abbenhuis het initiatief had genomen tot het gedenkboek. In 1924 begon de NCRV, naar de gevleugelde uitdrukking van oud-voorzitter Anton Roosjen op 'een PK'. Een verwijzing naar de initialen van

oprichter P.K. Dommisse, een burgemeesterszoon uit Maassluis, die begin jaren twintig van de vorige eeuw in de ban raakte van de mogelijkheden het evangelie via de ether te verbreiden. Gestart als evangelische omroep groeide de NCRV al snel uit tot een brede omroep die naast verkondiging ook verstrooiing bracht.

■ JAARBOEK

Op 11 december werd *Het vrijzinnige web. Verkenningen naar vrijzinnig-protestantse netwerken (1850-1914)* gepresenteerd, het jaarlijkse themanummer van het nieuwe *Jaarboek voor de geschiedenis van het Nederlands protestantisme na 1800*. Vrijzinnig-protestanten vormden nooit een massabeweging, maar velen van hen behoorden in de negentiende eeuw tot de maatschappelijke en intellectuele bovenlaag. In deze bundel worden onderdelen van het vrijzinnige netwerk in samenleving, cultuur, wetenschap en politiek blootgelegd. Doordat vele vrijzinnig-protestanten uit de maatschappelijke bovenlaag kwamen, is hun invloed in Nederland groot geweest. Hun opvattingen stonden haaks op wat eeuwenlang werd geloofd, maar hebben beslag op vele geesten gelegd, zowel buiten de kerken als daarbinnen. Over de moderne theologie en over allerlei facetten van de moderne richting is veel geschreven. Maar de kringen waarin vrijzinnig-protestanten zich bewogen zijn veel minder bekend. Wie

droegen, maatschappelijk gezien, het vrijzinnig-protestantisme in Nederland? En welke netwerken vormden het bindmiddel dat aan het succes van de moderne richting ten grondslag heeft gelegen?

Het jaarboek stond onder redactie van Niels van Driel en Annemarie Houkes en bevat bijdragen van Eric Cossee, Niels van Driel, Annemarie Houkes, Tom-Eric Krijger, Albert de Lange, Herman Noordegraaf en Ernestine van der Wall.

Donateurs van het HDC krijgen het *Jaarboek* gratis toegezonden. Meer informatie over het *Jaarboek* vindt u op www.hdc.vu.nl/jaarboek.

■ AGENDA 2015

Op 12 maart 2015 zal de Kuyper Lecture door de eminente Amerikaanse historicus Richard Mouw worden uitgesproken.

9 april 2015: predikanten in oorlogstijd. Predikant en kerkhistoricus Jan Ridderbos heeft uitvoerig onderzoek gedaan naar het lot van Nederlandse predikanten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij zal op dit symposium in de Keizersgrachtkerk, die in 1944 beroofd werd van haar predikant Taeke Ferwerda (geëxecuteerd door de nazi's na de vondst van een wapenopslagplaats in de kerk), verslag doen van zijn bevindingen.

■ GEORGE HARINCK OM DE OUDE WERELDZEE

George Harinck is tussen september 2014 en januari 2014 op reis rondom de Middellandse zee. Voor de IKON treedt hij in de voetsporen van Abraham Kuyper, die in 1905 een reis maakte door zestien landen rondom de Middellandse Zee. Het was een tocht van voor die tijd ongekende proporties. In negen maanden tijd reisde Kuyper door Rooms -en Oosters orthodox-Europa, het islamitische Midden Oosten en het Heilige Land. Kuyper beschreef zijn reis in het tweedelige en meer dan duizend pagina's omvattende boek *Om de Oude Wereldzee*.

De twee boeken vormen de basis voor acht documentaires. De documentaireserie in de voetsporen van Kuyper belooft een indringende zoektocht te worden naar botsende culturen en religies in verleden en heden. George Harinck doet wekelijks verslag van zijn televisiereis op de website van *Trouw*, in het *Nederlands Dagblad* en houdt ook een blog bij, die op de HDC-website is te lezen. Tevens is hij te volgen via twitter. De achtdelige documentaire *Om de Oude Wereldzee* is vanaf 10 mei 2015 iedere zondagavond te zien om 20.30 uur op NPO 2.

■ ARCHIEVEN, BEZOEKERS EN BEELDBANK

■ STUDENTEN IN OORLOGSTIJD

Op verzoek van George Harinck heeft Gezien Ridderbos met behulp van de archieven van de Vrije Universiteit een overzicht gemaakt van de studenten die in de oorlogsjaren 1939-1945 voor het eerst als student(e) zijn ingeschreven. Het gaat om ongeveer 1.200 studenten. Deze gegevens zullen worden gebruikt in een boek over de Vrije Universiteit in oorlogstijd, dat in 2016 moet verschijnen.

■ OUD ARCHIEF

Het erfgoed heeft extra aandacht gekregen. Na de reorganisatie wordt de aanschaf van verrijdbare stellingen overwogen. De samenwerking van het Oud Archief en de archiefdeskundigen van het HDC kan tot een betere dienstverlening leiden. Het HDC heeft, in samenwerking met de archivaris van het Oud Archief van de VU, een begin gemaakt met een betere ontsluiting van de VU-archieven voor onderzoek. Een overzicht van de aanwezige archieven is te vinden op de HDC-site: www.hdc.vu.nl/archief. Plaatsingslijsten zullen de komende tijd worden toegevoegd.

■ BEZOEKERS

Sinds 2009 houdt onze publieksdienst bij hoeveel archiefdozen er aan bezoekers ter hand worden gesteld in de studiezaal. Het aantal ter inzage gegeven archivalia en/of documentatie bedroeg in

2009	1.598
2010	1.878
2011	2.136
2012	1.957
2013	1.826
2014	1.725*

* geschat voor november/december.

Het gemiddelde aantal raadplegingen over de periode 2009-2014 bedraagt 1.853 dozen op jaarbasis, wat er op neerkomt dat er gemiddeld 37 dozen per week wordt geraadpleegd (bijna 5 meter).

■ BEELDBANK

Gezien Ridderbos werkte in 2014 als vrijwilligster verder aan de fotocollectie van het HDC. Met behulp van nazaten van mensen die op sommige foto's staan afgebeeld worden steeds meer namen toegevoegd, waardoor de waarde van deze fotocollectie toeneemt. Wellicht wordt de fotocollectie van 7.500 foto's in 2015, een lustrumjaar van de Vrije Universiteit, op de website van het HDC/UBVU geplaatst.

Dagmare Houniet heeft de beschrij-

ving van de fotocollectie van H. Co-
lijn afgerond. De verwachting is dat
ook die foto's in 2015 aan de beeld-
bank zullen worden toegevoegd.

■ INVENTARISSEN

■ NIEUWE OF AANGEPASTE INVENTARISSEN

Bij de volgende archieven werden door
direct bij het archief betrokken perso-
nen inventarissen of plaatsingslijsten
gemaakt.

- P. Adriaanse, Familie Adriaanse-
Graaff, (ca. 1860-2005)
P.J.D. Drenth, Publicaties van P.J.D.
Drenth (1970-2014)
J. Feitsma-Dokter, M. Feitsma, (1911-
1968)
E. Hoogerwerf, Documentatie betref-
fende de Gereformeerde Kerken in
Nederlands-Indië, (1908-1954)
M. van der Marel, Oratorische vereni-
ging AGORA (NDDD)
Anneke Stadig, Gereformeerde
Kerk Amsterdam, de Hervormde
Gemeente Amsterdam en de Pro-
testantse Kerk Amsterdam (1990-
2010)
Bas de Vries, K.J. Popma, Levensjaren
1903-1986 (1949-1974)
M. van der Waal, Collectie kerkze-
gels, verzameld door G. Hamoen

Onze vrijwilligers werkten in 2014
aan (o), of voltooiden (v) de volgende
inventarissen

- M.J. Aalders, C. Graafland, 1928-
2004 (ca. 1959-2004) (v); D. Nau-
ta, Levensjaren 1898-1894 (1917-
1989) (v) en R. Schippers, Levensja-
ren 1906-1989 (1941-1959) (v)
L. Demmers, Stichting Nederlands
Gender Centrum (o)
I. Kiel-Hartog, J.B. Manger, 1865-
1950, W.J. Manger 1898-1989 en
P. van Wijk jr. 1852-1926 (1877-
1997) (v); Nederlandse Evangelische
vereniging in Zwitserland en Ver-
eniging voor pastorale zorg onder
Nederlandse christenen in Zwitser-
land (v); Vereniging van vrijzinnig
protestantse werkers (o)
Eva Mekking, Lijst van bandopnamen
van interviews door E.D.J. de Jongh
ten behoeve van zijn biografieën
van J.J. Buskes en B. ter Schegget;
Lijst van audioregistraties van kerk-
diensten, (1980-1996) en lijst van
audiobandjes verzameld door HDC,
o.a. afkomstig van G. Puchinger en
Meindert Leerling (v)
P.C. Moleveld, Marthastichting (o)
G.J. Ridderbos, fotocollectie HDC (o)
J.C. Verhoogt, H. Dooyeweerd (o)
M.E. Witte-Rang, G.H. ter Schegget,
Levensjaren 1927-2001 (v)
Het vaste personeel, Dagmare Hou-
niet en Hans Seijlhouwer, maakte
nieuwe of aangepaste inventarissen bij
de volgende archieven
Barselaar, B.M. van den, (Pater dr. P.
Zeno) (1825/1991)
Boersma, J., Levensjaren 1929-2012
(1957-1999)

Boutens, P.C., Verzameld door C.C.V.
van Lier-Schmidt Ernsthausen
Bremmer, C., Levensjaren *1948
(1974-2013)
Colijn, H. foto's, (1869-1947)
Doctoraalscripties, Catalogus van,
(1926-2011)
Gaay Fortman, B. de, Levensjaren
1884-1961 (1916-1965)
Gereformeerde kerken in Nederland
onderhoudende artikel 31 K.O. (Vrij-
gemaakte kerken) 1903-1970
Gosker, R., N.M.C. Gosker-de Regt
en D. Gosker (1940-1980)
Ichthus, Evangelische Studentenver-
eniging, Amsterdam Opgericht
1965 (1965-2010)
Kist, A.W., (1933-2005)
Noordmans, O., Levensjaren 1871-
1956, (1871-1962)
Oorkondes en (verkiezings-)affiches
(1871-2009)
Ringnalda, Documentatie Lodewijk,
Levensjaren 1924-2010 (1964-
2010)
Tamminga, J., Levensjaren 1926-
2011 (1940-2007)
Touw, H.C., Levensjaren 1903-1972
(1911-1975)
Veenhof, J., (1989-1997)
Vogel Stichting, C.J. de, (1974-2013)
Waal, C. van der, Levensjaren 1919-
1980 (1911-2012)

■ AANVULLINGEN EN AANWINSTEN

Aanvullingen bij aanwezige archieven
Adriaanse-Graaff, familie archief
H. Bergema

Bijbelkioskvereniging/Ark Mission
Christelijke Plattelandsjongeren, plak-
boeken betreffende reizen, 1954-
1962
ChristenUnie
S. Coolsma
Essaigroep
B. de Gaay Fortman
W. de Graaf
C. Groen
H. Hasper
W.J. Hollenweger
H.A. Höweler
H.R. de Jong
A.W. Kist
F.J. Krop en P.M.J. Krop
Nederlandse Christen Officieren
Kring
Nes Ammim
Oratorische Vereniging FORUM
Riessen, H. van en Stichting Christe-
lijke Filosofie
Stichting Nederlands Gender Cen-
trum
J. Veenhof
C. van der Waal
J. Wille

■ NIEUWE AANWINSTEN

W. Albeda, 1925-2014, ARP/CDA-
politicus en minister, hoogleraar in
Rotterdam en Maastricht
ARP en GPV, Losse stukken betref-
fende de verhouding ARP/GPV,
1945-1952.
J. Boersma, *1929, †2012, vakbonds-
man, antirevolutionair kamerlid en
minister, 1957-1999.
R. Boon 1920-2014, predikant en

- hoogleraar VU en H. Boon-Schilling
docente psychologie, 1924-2014
- C. Bremmer, *1948, docent, stafmedewerker ARP, bestuurder bij YMCA, CDA-kamerlid en lid van het Europees Parlement.
- P.J. Buijsters en L. Buijsters-Smets, Correspondentie met H.A. Höweler, 1958-1976.
- Christ. Jongemannen Ver. Schiedam / Christelijke Jongelings Vereniging Schiedam, van P. Plaisier, *1923
- Compendia rerum judaicarum ad novum testamentum
- J. Davidse, *1936, wetenschappelijk hoofdmedewerker geschiedenis-filosofie VU.
- M.J. Dijk en J.J. Dijk
- R. Douma, *1910, †1945, Gereformeerd predikant te Emmer-Compasuum en verzetsstrijder. Omgekomen in Konzentrationslager Bergen-Belsen.
- P.J.D. Drenth, *1935, o.a. hoogleraar psychologie, rector van de VU en president van de KNAW, publikaties en een auto-wetenschapsbiografie, 2007.
- M. Feitsma, *1911 †1968, gereformeerd predikant o.a. in Beverwijk, Amstelveen en Oenkerk. Legerpredikant in Nederlands-Indië
- Klaas Fernhout (1858-1953) gereformeerd predikant.
- Gereformeerde Kerken in Nederlands-Indië, 1908-1954, notulen van de Kerkeraad van de GK Palembang 1949-1954. Enkele stukken betreffende G.J. Sybesma, *1847, †1930
- Portret van F.C. Gerretson, geschenk van H. Werkman.
- C.H.J. de Geus, *1903, †1942, NH predikant te Beuningen en Almelo, overleden in Dachau. Preken.
- Margriet Gosker en Ferenc Postma
- Bob Goudzwaard. * 1934, hoogleraar economie en AR-kamerlid
- C. Graafland, *1928, †2004, Hervormd predikant, te Ameide, Woerden, Veenendaal en Amsterdam, hoogleraar in Utrecht.
- Greta Grosheid, *1888, †1959, Onderwijzeres en lerares, promoveerde in 1938 op de anabaptisten. Akten en rapporten, 1897-1938.
- Th.L. Haitjema, *1888, †1972, Hervormd predikant en hoogleraar in Utrecht, eerste voorzitter van het Nederlands Verbond tot Kerkherstel, opgericht 1930.
- M.W. Heslinga, 1922-2009, hoogleraar, sociaal-geograaf en historisch-geograaf aan de VU
- Historisch VU Museum, Lijsten van schenkingen en bezoekers, 1953-1985.
- Amsterdamse kerken, (1990-2010)
- Ansichtkaarten van kerkgebouwen, ca. 1920-1940.
- Audioregistraties van kerkdiensten, (1980-1996)
- Kerkzegels, collectie verzameld door G. Hamoen, *1932, †2013, hervormd predikant o.a. te Berlijn, Heusden en De Meern.
- Familie Krijger, correspondentie uit Nederlands-Indië
- H.M. Kuitert, * 1924, gereformeerd theoloog en ethicus, hoogleraar VU
- G. Meynen, gereformeerd predikant, 1908-1969

OV NAIADE, damesdispuut, opgericht 1987

O. Noordmans, *1871, †1956, Hervormd predikant in o.a. Idsegahuizen en Piaam, Laren

RSVU Okeanos Amsterdam, 1945-, 2 meter

G. den Otter, publicaties, foto AZVU, tekening chirurgen

Rectoren van de Vrije Universiteit, foto's, 1880-1993 (A. Kuyper-C. Datema).

Lodewijk Ringnalda, *1924, †2010, gereformeerd predikant te Aardenburg, Borne, Bussum en Amsterdam-Zuid, vrede en ontwapeningsvraagstukken, 1964-2010.

R. Schippers, *1906, †1989, gereformeerd predikant en hoogleraar VU, brieven van A. Janse

Hanna-Louk van Stegeren-Keizer *1925

J. Tamminga, *1926 †2011, hoofdredacteur Trouw 1972-1984.

Trouw en het verzet in Zuid-Holland, stukken betreffende publikaties van C.C. de Kool-Verhoogt en de illustrator R.W. van der Valk *1912, †2000.

G. van Veldhuizen, en familie Vereniging tot Heil des Volks, opgericht door Jan de Liefde in 1855, vereniging gericht op evangelisatie en hulpverlening. In bewerking.

Vereniging voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs, op gereformeerde grondslag, Prinsengracht 39, later Keizerssgracht 41, ca 1893-1967.

E.A.A. Vreede, *1898, †1956, gereformeerd zendingspredikant in NOI

en zijn gezin. Bevat stukken betreffende H.M. Bomers, *1899, †1926; L.C. Varenkamp, *1908, †1984 en Mischa de Vreede, *1936.

F.C. Vree, penningmeester van Stichting Psalmgezang

VCJC en de SKR, ca. 1947-1988

Vrijzinnig Christelijke Jeugdcentrale (VCJC) en Vrijzinnig Christelijke Studentenbond (VCSB), documentatie betreffende "Het Jonge Hart" Het verhaal van de VCJC 1915-1985', C. Boer e.a. (red.) bijeengebracht door D. Tjalsma.

Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB Zandvoort

Bibliotheek Hogeschool Windesheim/NBI

J.G. Woelderink, *1886, †1956, hervormd predikant in de Gereformeerde Bond (tot 1946) en publicist. Eredactor van de Universiteit van Utrecht.

J.J. Zijp, VU correspondent 256; hoofd Chr. School te De Wilp (Grn.), propagandamateriaal.

■ ARCHIEVEN BETREFFENDE DE VRIJE UNIVERSITEIT

Ad Valvas, Universitair mededelingenblad, 1953-2005.

Affiliatie beleidscommissie

AZVU/Verpleegstersschool, Curatorium, z.j.

AZVU-bestuur, Bestuur van het Academisch Ziekenhuis der Vrije Universiteit, 1957-1980

Bezinningscentrum, later Blaise Pascal Instituut, 1980-2007

- Bureau Buitenland/DOS, 1965-2000.
 Bureau Pedel
 Bureau studenten Decanen, z.j.
 Civitasraad, 1948-1984.
 College van Bestuur, 1972-2007.
 College van Curatoren, 1880-1972.
 College van Decanen, 1972-2007
 College van Directeuren, 1878-1972.
 Criminologisch Instituut, Onderzoeksinstituut bij de Rechtenfaculteit, z.j.
 Dienst Veiligheid en Milieuzaken, z.j.
 Dittmer-familie, 4 foto's
 Economische Wetenschappen, (Sociale en) Economische Wetenschappen, 1948-2003.
 Emancipatiecommissie, z.j.
 Financieel Economische Zaken, 1989-1999.
 Gebouwendienst, 1965-2007
 Geneeskunde, 1953-2005.
 Godgeleerdheid, 1880-2006.
 Herdenkingen, 1880-2005
 Instituut voor Godsdienst Wetenschappen, Onderzoeksinstituut, z.j.
 Instituut voor Informatica en Recht, Onderzoeksinstituut, z.j.
 Instituut voor Milieuzaken, Onderzoeksinstituut, 1970-1997.
 IT, Stichting academische Rekencentra Amsterdam, 1972-1990.
 Jaarverslagen, vereniging en de VU, 1880-1990.
 Keizersgracht 162, 1650-1850.
Kunstlicht, z.j.
 Letteren en Wijsbegeerte, 1880-1992.
 Limperg Instituut, Onderzoeksinstituut, z.j.
 Medische Encyclopedie kaarten, Biografische gegevens van medici 1650-1900.
 Nederlandse Studenten Raad, Nationaal overleg van studenten, z.j.
 Pedel, Album Discipulorum, 1880-1974; CBS-kaarten, 1930-1939; Examenboeken enz., 1935-2003; Examen gelden en studentenkaarten, z.j.
 Pers en Voorlichting, 1965-2004.
 Personeelsvereniging, 1959-1993.
 Personeelszaken, 1956-2000
 Pharetra, 1962-1981.
 Post- en Archiefzaken, 1972-1990.
 Raad voor Studenten Aangelegenheden, 1972-1982.
 Rechtsgeleerdheid, 1880-heden.
 Rechtshulp VU, 1973-2002.
 Senaat, Rector Magnificus, met College van Decanen, 1880-2000.
 Sociale Geografie, 1984.
 Sociale Introductie, 1985-1987.
 Sociale Wetenschappen, 1963-
 Stichting 't Olifantje, Kinderopvang voor VU-personeelsleden, z.j.
 Stichting Hospitium, Stichting voor financiële steun, z.j.
 Stichting Opleiding Mondhygiënist, z.j.
 Stichting Vrije Leergangen, 1954-1986.
 Stichting Wereldvoedselvoorziening, Onderzoeksinstituut, z.j.
 Studentenvereniging Crime Does Pay, z.j., Merlijn, z.j., QBDBD, 1890-, LANX, 1890-, VESVU/Aureus, 1948-1992, VIVA, z.j., VUO/LSO, 1975-1999
 Studiefonds / VU fonds, 1915-1968.
 Studiegidsen, 1956-2005.
 Subfaculteit der Tandheelkunde, 1973-1984.
 UBVU, 1960-2005.
 Universiteitsraad, Algemeen bestuur

van de universiteit, 1972-1998.
Vereniging, Foto's, 1955-1990.
Vereniging, voor Wetenschappelijk
Onderwijs op Gereformeerde
Grondslag, 1879-2007
Vereniging Vrouwen van Hoogleraren,
z.j.
Vrouwenstudies, z.j.
VU-groot koor, z.j.; VU-kamerkoor,
z.j.
Wetenschappelijk Stafraad, z.j.
Wijsbegeerte, Inclusief Centrale Inter-
faculteit ontstaan in 1964; 1968-
2003.
Wiskunde en Natuurkunde, 1930-
2000

■ VAN DE VOLGENDE
MEDEWERKERS HEBBEN WE IN
2014 AFSCHIED GENOMEN

J.A.M. (Jan) Bartman, publieksdien-
sten
dr. R.E. (Rolf) van der Woude

■ VRIJWILLIGERS PER
30 SEPTEMBER 2014

dr. M.J. (Maarten) Aalders
Liselotte Demmers
drs. I. (Iet) Kiel-Hartog
drs. P.C. (Piet) Moleveld
drs. G.J. (Gezien) Ridderbos
mr. drs. J.C. (Jasper) Verhoogt
dr. G. (Greetje) Witte-Rang

■ MEDEWERKERS PER
30 SEPTEMBER 2014

drs. W.J. (Wim) Berkelaar, pr-mede-
werker en onderzoeker
drs. T.W.F. (Willemien) van Dijk, pu-
blieksdiensten
prof. dr. G. (George) Harinck, direc-
teur
drs. K.D. (Dagmare) Houniet, secre-
tariaat, vertaalster en archiefmede-
werkster
J.W. (Hans) van der Jagt MA, promo-
vendus
dr. W.P.Th. (Wim) de Jong, onderzoe-
ker
R.H.M. (Hugo) van Kinschot, ar-
chiefmedewerker
R.P.M. (Robert) Klaassen, publieks-
diensten
K. (Katinka) Fikse-Omon MA, pro-
movendus
J.F. (Hans) Seijlhouwer, archivaris
dr. B.T. (Bart) Wallet, research coör-
dinator
dr. P.E. (Paul) Werkman, gedeta-
cheerd onderzoeker
H.E. (Herman) Wesselink MA, pro-
movendus
dr. R.E. (Rolf) van der Woude, onder-
zoeker

